

Ponència
LA PARTICIPACIÓ
D'ENTITATS
PRIVADES EN ELS
MUSEUS DE PETITS
TERRITORIS

25

Per Gabriel Alcalde i Gurt

Com ja és ben sabut, Catalunya és un país amb una considerable densitat de museus. L'associacionisme de caràcter cultural ha estat el punt de partença de molts d'aquests museus i, de manera especial, dels museus locals i comarcals.

La dinàmica de la inquietud cultural que ha portat a la creació dels museus catalans, ha tingut en els darrers anys dos punts àlgids. Per una banda, els anys cinquanta i, per l'altra, la primera meitat de la dècada dels anys vuitanta. Una de les diferències que s'observen en analitzar un i altre moments, es troba en les característiques de les relacions que s'estableixen entre els museus i les Administracions públiques. Mentre als anys cinquanta es produïa una certa desvinculació dels museus amb l'Administració, a la dècada dels anys vuitanta es creen en un procés d'estreta col.laboració. L'Administració catalana i també les Administracions locals s'impliquen de manera decidida en els museus locals o comarcals del seu territori. Seguint la mateixa dinàmica, alguns dels museus de petits territoris ja existents anteriorment s'integren en aquesta nova situació.

A partir de 1980, amb la creació dins el Departament de Cultura del Servei de Museus, es produeix a Catalunya una participació important de l'Administració catalana en els museus en general i de manera especial en els museus de petits territoris, els museus locals o comarcals. Alhora, la intervenció de l'Administració catalana i afavorirà la participació en aquests museus de les altres Administracions del país.

Aquesta evolució que es produeix a Catalunya en la gestió dels museus, i de manera especial dels museus locals i comarcals, no és un fet aïllat sinó que s'inscriu en la situació i la transformació general de la societat catalana i, al mateix temps, es relaciona també amb els canvis que es produeixen de manera general en els museus. A Catalunya, el final de la dècada dels setanta i la dècada dels vuitanta ha estat definit com el període de «la crisi del resistencialisme cultural i l'entrada decidida al món de la cultura de la nova administració nacional» (Cardús, 1989). Els museus no n'han estat una excepció.

A ran de la nova situació, es produeix un canvi remarcable en el paper que desenvolupen aquests museus. Augmenta de forma important la seva activitat, es passa a una professionalització dels seus tècnics i es produeix una considerable implicació dels museus territorials en els seus corresponents entorns socials. Tot això, que significa un important desenvolupament qualitatiu d'aquests museus, comporta però, també, un increment considerable de les inversions necessàries per al funcionament correcte d'aquests centres.

Els fons públics, que fins aquests moments, havien sostingut de manera quasi exclusiva aquestes institucions, es comencen a fer insuficients i es fa necessari diversificar les fonts de recursos i trobar noves formes de finançament complementàries. Els anys noranta podrien comportar la generalització de l'entrada del sector privat en els museus.

En un àmbit general, des de fa alguns anys, s'està produint arreu del món un important canvi en la situació financera dels museus, vinculat al context econòmic general, que demana un replantejament de la seva gestió. Aspectes diversos sobre l'organització i la gestió dels museus són temes que s'estan debatent constantment en els àmbits museològics internacionals. La celebració a Grenoble el 1994 del col.loqui internacional *Musées: Gerer autrement. Financement, partenariat, ressources humaines*, pot ser una mostra d'aquests canvis i d'aquest debat. Els museus catalans no són aliens a aquesta discussió (per exemple, Pardo, 1994 o Solé, 1991). La inquietud per al màrqueting en els museus es produeix, però, bàsicament per causa de l'aparició de dificultats financeres en aquestes institucions, especialment a Europa i Amèrica del Nord (Tobelem, 1992).

En alguns països europeus s'estan privatitzant actualment museus que fins ara havien estat públics. Un debat interessant, però, és el relatiu a si aquesta privatització, i per extensió també els patrocinis, són una oportunitat o es poden convertir en una amenaça per als museus (diversos autors, 1993)

Al nostre país, el mecenatge, recentment legislat, està encara poc desenvolupat i el patrocini és difícil d'aconseguir. Un dels motius principals d'aquesta situació s'atribueix al baix nivell cultural del país, que fa que la incidència en la població que pugui tenir la publicitat que s'obté per mitjà del patrocini sigui baixa i, per tant, en no ser rendible, no es produeixi o es produeixi poc (Ribera, 1989). Si aquesta és una constatació a nivell general, en els àmbits local i comarcal és encara més flagrant. Si bé sempre es pot dir que si "grans" empreses poden *esponsoritzar* "grans" museus, per la mateixa raó "petites" empreses poden *esponsoritzar* "petits" museus, la realitat és que les empreses d'àmbit local i comarcal es troben lluny del concepte de patrocinadores i, si més no, les seves possibilitats financeres solen ser més reduïdes.

Per a la major part dels museus de petits territoris és difícil que les seves pròpies activitats comercials (vendes a la botiga, taquillatge, bar o cafeteria, lloguer d'espais...) incideixin de manera remarcable en el pressupost global del museu. No es pot parlar d'autofinançament en aquests museus locals i comarcals. Això només es podria donar en alguns casos molt concrets i de característiques molt determinades, que vindrien a constituir una excepció. De tota manera, dins les possibilitats pròpies de cada museu, és important buscar els mètodes més adequats que portin a un increment dels ingressos.

En la privatització, el patrocini i el mecenatge, o fins i tot l'autofinançament, existeix el perill que els museus puguin perdre la seva finalitat. Aquests centres podrien veure oposats els seus objectius científics a altres vinculats exclusivament a la seva rendibilitat econòmica i que es primés, per sobre de tot, l'obtenció de beneficis. En aquest moment, el treball dels tècnics i de tota l'estructura del museu, la seva activitat i els seus plantejaments museològics, podrien veure's orientats exclusivament a aquests interessos econòmics i ideològics. Si l'evolució es produís en aquest sentit, els museus podrien perdre el seu paper d'elements de difusió del patrimoni. Amb tot i això, la professionalitat dels tècnics del museu i el fet de tenir, uns i altres interlocutors, uns objectius clars i ben definits, poden paliar aquest risc.

Davant la situació econòmica general, la col.laboració i la participació en els museus entre institucions públiques i entitats públiques i privades diverses esdevé necessària per als museus en general. Aquest podria ser, probablement, el model de gestió que hauran d'adoptar, també, els museus locals i comarcals, els museus de petits territoris.

Perquè es produeixi aquesta participació és necessari, però, que els museus de petit territori disposin d'unes instal.lacions dignes i que els seus tècnics desenvolupin un treball professional. Cal, a més, que tinguin una notable aflluència de públic, evidentment en relació a les característiques del museu, i una presència destacada en els mitjans de comunicació, encara que només sigui en els d'abast local o comarcal. És necessari assolir una freqüentació elevada de públic, tot i que freqüentació no vulgui dir obligatòriament qualitat i, per a aquest propòsit, és indispensable conèixer les característiques del públic que visita els museus i les seves motivacions i expectatives. A Catalunya els estudis de públic dels museus, que des de fa molts anys són habituals arreu d'Europa, es troben encara en procés d'introducció. La freqüència elevada de visites, a més de tenir un interès evident per als propis objectius del museu, serà un factor que facilitarà el patrocini, el mecenatge o la col.laboració i, alhora, augmentarà els ingressos propis del museu.

Actualment comencen a donar-se a Catalunya uns primers casos de participació, sota diferents formes, d'entitats públiques i privades amb museus locals i comarcals. Aquest col.loqui sobre "Museus i societat" en podria ser un exemple.

Entre aquestes formes de participació, la col.laboració es mostra interessant per als museus de petits territoris. Es tracta, en aquest cas, de sumar esforços i el benefici que es busca per part de totes les parts és de caràcter principalment cultural.

Com a exemple de cas de col.laboració, presentem la que es dona actualment en el funcionament del Museu Comarcal de la Garrotxa per part d'altres institucions i entitats que no són la pròpia Administració pública de la qual depèn el museu (Ajuntament d'Olot, Consell Comarcal) o les altres Administracions públiques que tenen competències en matèria de museus (Diputació de Girona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya).

En el Museu Comarcal de la Garrotxa, la Fundació "la Caixa" col.labora en la programació i la realització de les exposicions de la Sala Oberta, la sala d'exposicions temporals del museu. Són activitats que es programen i es desenvolupen de manera conjunta entre ambdues institucions.

La base d'aquesta col.laboració ha estat la confluència dels objectius del museu comarcal amb els de la

Fundació "la Caixa" en matèria d'exposicions temporals a la ciutat d'Olot. D'una banda, el museu comarcal disposa des de 1981 d'una sala d'exposicions temporals amb una programació regular (de 1981 a 1994 s'han realitzat a la sala un total de 92 exposicions i ha rebut unes 180.000 visites). D'altra banda, la Fundació "la Caixa" estava interessada a tenir una presència a Olot, on existia una mancança històrica d'infraestructures culturals d'aquesta institució, i a desenvolupar una activitat en matèria cultural vehiculada per mitjà d'exposicions temporals. A més de tot això, a Olot existeix ja una infraestructura important pel que fa als espais d'exposicions temporals. Per aquests motius, que hem exposat de manera sintètica, va semblar que el més raonable seria que ambdues institucions col·laboressin en la programació i la realització de les exposicions temporals de la Sala Oberta, la sala d'exposicions temporals del Museu Comarcal de la Garrotxa.

Els objectius del funcionament del Museu Comarcal de la Garrotxa donen una gran importància a les exposicions temporals. Aquestes tenen com una de les seves funcions ser un dels principals vincles de contacte entre el museu i la població del territori on es troba. El diàleg continuat entre les activitats diverses del museu i, de manera especial, les exposicions temporals, més encarades al públic local, i l'exposició de les sales permanents, més adreçada als visitants foranis, és un dels principals objectius del museu comarcal (Alcalde & Rueda, 1989).

La temàtica de les exposicions de la Sala Oberta és de caràcter principalment local, però se'ls dóna una projecció que abasta un interès més general. Les visites a aquesta sala d'exposicions temporals es fan principalment de manera individual, i les persones que van a visitar les exposicions són majorment habitants d'Olot o la Garrotxa. El museu dedica un gran esforç a aquestes exposicions que tenen una funció cabdal en el concepte del museu comarcal, la qual cosa es pot fer evident en observar el fet que el 85 % de la programació de la Sala Oberta és de producció pròpia.

Des de l'any 1992 que s'inicià aquest conveni de col·laboració entre el museu comarcal i la Fundació "la Caixa", s'han organitzat conjuntament nombroses exposicions de temàtica diversa. S'ha volgut que les temàtiques d'aquestes exposicions estiguessin lligades a la comarca i desenvolupessin aspectes tractats puntualment o no tractats a les sales d'exposició permanent del museu comarcal. S'ha pretès, però, que alhora els temes escollits tinguessin una projecció a un àmbit territorial ampli i que sortint del territori del museu assolissin un interès general a Catalunya i fins i tot fora de Catalunya («L'Escola d'Olot», «Viatge a Olot»...).

Aquestes exposicions han significat un impuls important per a la programació de la Sala Oberta i, de manera general, per al museu comarcal. En relació a la freqüentació de públic, i tenint en compte només les dades relatives a la presentació de les exposicions a Olot, podem dir que les deu exposicions realitzades fins ara han rebut un total d'un total de unes 34.000 visites, la qual cosa suposa una mitjana elevada.

La presentació conjunta d'aquestes exposicions temporals ha estat l'element principal que ha permès que tinguessin una repercussió que sobrepassés l'àmbit comarcal del museu i assolís un abast en tot l'àmbit català. En aquest marc de la difusió i promoció de les exposicions de la Sala Oberta, la col·laboració establerta entre les dues institucions ha fet possible poder-les oferir fora de l'àmbit territorial del museu. Així, per exemple, l'exposició «L'Escola d'Olot» es presentà també a Barcelona, a la Sala Sant Jaume. També el museu i la fundació, juntament amb l'Arxiu Històric Comarcal d'Olot, han col·laborat amb l'Ajuntament de Barcelona en l'exposició «Viatge a Olot», que es va presentar a la Sala Oberta i al Museu d'Història de la Ciutat a Barcelona. D'altra banda, la col·laboració amb la Fundació "la Caixa" comporta i facilita una important projecció de les exposicions que es fan conjuntament a la Sala Oberta en els mitjans de comunicació d'abast nacional.

D'entre aquestes exposicions voldríem destacar la dedicada a l'Escola d'Olot. Amb aquesta exposició i amb els textos del seu catàleg es va proposar una interpretació integral del significat de l'Escola d'Olot, que es presentava no únicament com una escola pictòrica sinó com l'expressió d'una mateixa concepció del món i d'unes propostes comunes per a transformar-lo. L'extens catàleg que es va editar recollia, en una primera part, articles de Francesc Fontbona, Jordi Castellanos, Joan Sala, Margarida Casacuberta i Jordi Canal, i, en una segona part, presentava un catàleg de les obres exposades. A més, tant a Olot com a Barcelona es varen realitzar nombroses activitats paral·leles que venien a completar la presentació de l'exposició.

La col·laboració entre el museu comarcal i la Fundació "la Caixa" ha suposat també una interrelació amb d'altres associacions de la comarca de la Garrotxa i ha ajudat a desenvolupar el paper d'implicació del museu en la vida social del seu territori.

En aquest sentit s'ha col·laborat amb el col·lectiu Amics d'Olot en el projecte L'artista del mes. Una aventura

plàstica per interpretar la ciutat, en el qual, amb un any de durada (abril 93-març 94) i prenent el mes com a referència temporal, dotze persones feien explícita la seva interpretació de la ciutat d'Olot a través d'una proposta de treball concreta. Coincidint amb cada una de les propostes, tenien lloc actes paral·lels de característiques diverses en diferents espais de la ciutat d'Olot (sopars/tertúlia, conferències, taules rodones, representacions teatrals, projeccions de pel·lícules...).

També s'ha col·laborat amb L'Ateneu-Grup de Debats, el qual ha organitzat dos cicles de conferències com a activitats complementàries de les exposicions «Viatge a Olot» i «Olot anys trenta» realitzades l'any 1994. Aquestes conferències han comptat amb la presència d'Oriol Bohigas, Mercè Vidal, Jordi Canal, Joan B. Culla, Margarida Casacuberta, Fabià Estapé o Víctor Mora.

Aquesta seria, exposada de manera sintètica, l'experiència de la col·laboració del museu comarcal amb una institució pública no dependent de l'Administració en la sala d'exposicions temporals del museu. A més, però, amb el museu comarcal col·labora la Caixa de Girona en el funcionament de l'exposició permanent del Museu dels Volcans, la Secció de ciències naturals del Museu Comarcal de la Garrotxa. Aquesta és, però, una col·laboració de característiques diferents.

En aquest sentit, l'any 1989 es va signar un acord entre l'Ajuntament d'Olot i la Caixa de Girona. L'objectiu d'aquest acord era que la Caixa de Girona pogués participar en la consolidació del Museu dels Volcans com a centre de divulgació i estudi de la zona volcànica de la Garrotxa.

La secció de ciències naturals del museu comarcal té com a objectiu principal servir d'enllaç entre el visitant i la pròpia natura. El museu no pretén mostrar la natura, sinó que vol explicar-la i ajudar el visitant a conèixer millor el medi natural de la comarca. La presentació museogràfica del Museu dels Volcans respon essencialment a aquest propòsit (Longarri i altres, 1991). Aquest centre compta amb una afluència important de públic. Rep una mitjana anual d'unes 23.000 visites, de les quals poc menys de la meitat es realitzen en grups escolars d'EGB o BUP.

L'aportació i participació de Caixa de Girona s'ha destinat principalment al muntatge de l'exposició permanent, inaugurada el 1991, i a aspectes relacionats amb la difusió del museu (edició de díptics, la guia del museu, cartells, etc.).

A partir de l'experiència de col·laboració del Museu Comarcal de la Garrotxa amb la Fundació "la Caixa" i amb Caixa de Girona, considero que, en la situació general actual, en els museus locals i comarcals es fa necessària la col·laboració i la coproducció amb d'altres institucions. Aquestes són fórmules de gran interès per al desenvolupament del museu, atès que permeten coordinar esforços en un mateix territori. Alhora, i aquest és un aspecte també important, aquestes col·laboracions constitueixen una ajuda notable per als museus. A més, però, són una experiència enriquidora per als propis museus i, també, per als tècnics qui hi treballen. En col·laborar amb tècnics d'altres institucions s'aconsegueix, en darrera instància, una forma d'obertura i de relació per als tècnics de museus locals i comarcals que actualment pateixen un aïllament professional notable.

BIBLIOGRAFIA

ALCALDE, G. & RUEDA, J.M. (1989): "Els museus i el seu públic : una realitat local i comarcal a considerar". *Aixa*, núm. 2, pàg. 57-63.

CARDÚS, S. (1989): "Els agents culturals". *Catalunya* 77-88, pàg. 359-370. Barcelona, Publicacions de la Fundació Jaume Bofill.

LLONGARRIU, M., J. NEBOT, X. BULBENA, A. PONS i J. GUINART (1991): "El Museu dels Volcans". *Vitrina*, núm. 6, pàg. 9-17.

PARDO, J. (1994): "Consideracions sobre un canvi dels models de gestió museística". *Lauro*, núm. 6, pàg. 47-49.

RIBERA, R. (1990): "Finançament extern dels museus: exponsorització i altres recursos alternatius", *I-II Jornades de Museus i Administració local*, *Dossier de Museus*, monogràfic 2, pàg. 74-83.

SOLER, D. (1991): "Reflexions sobre patrimoni i mecenatge". *Dossier de Patrimoni Cultural*, núm. 32, pàg. 107-109.

TOBELEM, J. (1992): "De l'approche marketing dans les musées". *Publics & Musées*, núm. 2, pàg. 49-69.

Diversos autors (1993): *Privatisation and commercialisation of open air museums: opportunity or threat?* Arnhem, Ed. Netherlands Open Air Museum.